

O‘ZBEKISTON JANUBIDA BARG SALAT NAV NAMUNALARINI YETISHTIRISH AGROTEXNIKASI

Baymirov A.X.

Meva-sabzavotchilik, uzumchilik, issiqxona

xo‘jaligi kafedrasi o‘qituvchisi

Tel. +99-888-849-99-88

abdumalikbaymirov@mail.ru

Ilmiy maslahatchi:

Aramov M.X. q.x.f.d.professor

Annotatsiya: Salat barg turli xil ozuqa moddalarga boy bo‘lgan tuproqda yaxshi rivojlanadi. Salat barg organik va mineral o‘g‘itlar solingan tuproqlarni xush ko‘radi. Agar yer maydoniga yetarli miqdorda go‘ng solingan bo‘lsa, salatbargni kartoshka, bodring, no‘xat va pomidordan keyin ham ekish mumkin. Agar yerga rediska, turpga o‘xshash ekinlar ekilgan bo‘lsa, ulardan so‘ng salat barg ekish yaxshi natijalarga olib kelmaydi. Salat barg ekinini ekish uchun tayyorlangan yer maydoniga yaxshi ishlov berilgan va o‘g‘itlangan bo‘lishi kerak. Bunday yer maydonlarida faqatgina mineral o‘g‘itlarni ishlatgan holda ham salatbargdan yuqori hosil olish mumkin. Ammo yer kuchsiz va qotib qolgan bo‘lsa, u holda mineral o‘g‘itlardan tashqari, kerakli miqdordagi go‘ngni ham solish kerak bo‘ladi. Organik va mineral o‘g‘itlarni birgalikda ishlatish salatbarg o‘simligini ozuqa moddalar bilan bir maromda ta‘minlashga yordam beradi. Ammo bunda organik va mineral o‘g‘itlarni yarim dozalarda ishlatish kerak bo‘ladi.

Kalit so‘zlar. Salat barg yetishtirish. Mineral o‘g‘itlardan foydalanish. Fosforli o‘g‘itlarning foydasi. Maqbul harorat.

Mineral o‘g‘itlar solinganida tuproqning sifatini, undagi ishqor miqdori ko‘pligi aniqlanishi zarur, agar pH miqdori ko‘payib ketsa salatbarg o‘simligi yomon o‘sadi. Maqbul ishqor miqdori 6-7 ga tengdir. Shuning uchun bunday yerlarga mineral o‘g‘itlar solinmagan bo‘lsa, bu ishni bahorgi chopiq paytida solish kerak bo‘ladi. Kuzda shudgorlashdan oldin dalaga 10 tonna go‘ng hamda fosforli o‘g‘itlardan super fosfat va kaliy o‘g‘itlardan sof holda R_2O_5 - 75 kg/ga, K_2O 40 kg/ga dan solinadi. So‘ngra 28-30 sm chuqurlikda asosiy shudgor qilinadi. Urug‘ sepiladigan maydonlar o‘tmishdosh ekin qoldiqlari va begona o‘tlardan yaxshilab tozalanadi. 1 gektar maydonga 15,0–20,0 tonna chirigan go‘ng solinadi. Tuproq 20–25 sm chuqurlikda yumshatiladi. Yirik kesaklar maydalanib, yaxshilab tekislanadi va sug‘orish egatlari olinadi.

Ko‘chat yetishtirish. Yuqorida qayd etilgan navlarining tozaligi 98%, unuvchanligi 85% dan kam bo‘lmagan i-klass urug‘laridan bir gektarga ko‘chat olish uchun 400-500 gramm yetarli hisoblanadi.

Salat barg ko‘chatlarini yetishtirish uchun bir qism chirindi yoki kompost, ikki qism chirindiga boy bo‘lgan tuproq va bir qism qumdan iborat substrat tayyorlanadi.

So‘ngra bu aralashmaning 10 litriga ikki stakan kul va bir stakan so‘ndirilgan

ohak qo‘shiladi. Tayyorlanilgan substrat yashiklarga solinadi va ertagi salatbarg urug‘lari bu yashiklarga 1-2 sm oraliqdagi qatorlarga 1 sm chuqurlikka ekib chiqiladi. Yashiklarning ustki qismi urug‘lar unib chiqquncha plyonka bilan yopib qo‘yiladi. Yashiklar yorug‘ joyga qo‘yiladi.

1-rasm. Salatbarg ko‘chatlari

Shunday nishlatilgan va ishlangan urug‘lar iliq yoki yarimiliq issiqxonalariga ertagi ekin uchun dekabr-yanvar oylarida, o‘rtagi salatbarg yetishtirish martning oxiri-aprelning boshlarida ekiladi. O‘simliklar ko‘karib chiqishigacha haroratning +15+20⁰S, so‘ngra +18 dan 27⁰S gacha saqlangani ma‘qul.

2-rasm. Ko‘chatlarni saqlash harorati

Zarur bo‘lsa ko‘chatlar siyraklashtiriladi, o‘shish davrida oziqlantiriladi, sug‘oriladi, begona o‘tlardan tozalanadi, 4-5 chinbarg hosil qilgach, dalaga o‘tkaziladi. Salat barg odatda sug‘orilgan yer maydonlarga ekiladi yoki dala ko‘chat o‘tkazishdan oldin va keyin sug‘oriladi. Bu ish ko‘chatlar tutib ketishi, o‘shish va rivojlanishini davom ettirguncha, 2-3 marta o‘tkaziladi.

Ekish muddati va sxemasi. Bargli salatlar urug‘i ochiq dalaga erta bahorda – fevral oxiri mart oyining boshida va kuzda sentabrning ikkinchi yarmi oktabr oyida egatlarga yoki qatorlab lentasimon usulida 2-3 qator qilib ekiladi. Ayrim hollarda bu o‘simliklar ko‘chatidan ham ekiladi. 70 sm kenglikda egat olinadi. Qatorlar orasi 15-20 sm, ko‘chatlar orasi 8-10 sm bo‘ladi. Urug‘larni 0,5-1,0 sm chuqurlikka ekiladi Bir

gektarga salatbarg urug‘i 4,0–5,0 kg miqdorda ekiladi. Sepilgan urug‘lar xaskash bilan tuproqqa aralashiriladi.

Parvarishlash. Ko‘chat ekilgan maydon ketma-ket sug‘orilishi kerak. Oradan 2–3 kun o‘tgach, egatlar ko‘zdan kechirilib, xato joylarga yana ko‘chat ekiladi. Barcha ko‘chatlar o‘zini tutib olgandan so‘ng egatlar oralari kultivatsiya qilinib, ko‘chatlar atrofi yumshatilib, birinchi o‘g‘it beriladi. Ikkinchi kultivatsiya ekin sug‘orilgandan so‘ng o‘tkaziladi.

Salat barg ekini tuproq unumdorligi va mineral o‘g‘itlarga o‘ta talabchan. Sizot suvlari chuqur joylashgan qadimdan sug‘orib kelinayotgan bo‘z tuproqlarda o‘rtacha 150 kg azot, 100 kg fosfor, 50 kg kaliy berilishi kerak. O‘tloqi, o‘tloqi-botqoqli tuproqlarda yetishtirilganda esa gektariga o‘rtacha 120 kg azot, 80 kg fosfor, 60 kg kaliy solish kerak.

Bo‘z tuproqli yerlarda salat barg 6–8 marta, sizot suvlari yuza joylashgan yerlarda 5–6 marta suv berish tavsiya etiladi. Sug‘orish me‘yori gektariga 500–550 m³. Dala nam sig‘imiga nisbatan namlik 65-70% qilib turiladi va havo namligini hisobga olgan holda tuproqning namligi ketmasdan turib sug‘ormaslik kerak, lekin ortiqcha namlik ildiz chirishiga sabab bo‘ladi. O‘shish davrida zararkunanda va kasalliklarga qarshi kurashish ishlari o‘simliklar zararlangan vaqtlarda ishlov beriladi. Terim oldidan sug‘orish va o‘g‘itlash tavsiya etilmaydi.

Issiqxonalarda salat barg yetishtirish. O‘zbekistonda oynavand yoki ustiga plyonka yopib isitiladigan qishki issiqxonalarda salat barg faqat qish-bahorgi bodring va pomidor orasiga, shuningdek, qo‘shimcha maydonlarga ekib o‘stiriladi. U bodring va pomidordan 2-3 kun oldin egatlarning nishabligiga (yon tomoniga) ekiladi. 4-6 qatorli lentalarda qatorlar orasi 5 sm bo‘ladi. Ekish me‘yori 1-2 g/m². Yanvarda ekilgan salat barg ekini 40-45 kunda yetiladi.

Ustiga plyonka yopiladigan isitilmaydigan issiqxonalarda, vaqtincha plyonka yopgan holda bahorgi issiqsevar ekinlar ekilguncha sof holda salat yetishtiriladi. Uni zichlovchi ekin sifatida ekish ham mumkin. Respublikamizning markaziy zonasida salatbarg yuqorida aytilgan joylarga fevralning birinchi o‘n kunligida ekiladi.

3-rasm. Isitilmaydigan issiqxonalarda plyonka ostida salatbarg yetishtirish

Ustiga vaqtincha plyonka yopib salat barg yetishtirish uchun mexanik tarkibi yengil tuproqli maydonlar ajratiladi. Kuzdan boshlab yerga chirindi yoki kompost (50-

60 t/ga hisobidan), superfosfat (150 kg/ga), kaliy xlorid (50-55 kg/ga) solinadi. Yerga ekin ekish oldidan ishlov beriladi. Erta bahorda qo'lda yoki issiqxona seyalkasida urug' sepiladi, 1 m² maydonga 1,5-2 g dan urug' sarflanadi. Keyin yupqa qilib go'ng sepib, ustiga plyonka yopib qo'yiladi.

Ba'zan salat barg issiqxonalaridagi ertagi karam ko'chatlari tugagandan keyin ular o'rniga ekiladi (yanvarning oxirida). Bunda qator oralari 6-7 sm bo'ladi. Har bir rom tagiga 6-7 g urug' sepiladi. Maysa chiqargandan so'ng yaganalanadi va o'simliklar orasi 5-6 sm qilib qoldiriladi.

Salat barg sof holda ekilganda dastlab harorat +12+14°S atrofida saqlanadi. Havoning nisbiy namligi 80% dan oshmasligi kerak. Salatbarg ehtiyotlab sug'oriladi, aks holda, barglari mog'orlab chirib ketadi. Ayrim hollarda, lekin ko'llatib sug'orish kerak. Keyin ortiqcha suv chiqarib tashlanadi. 1-2 marta ammiakli selitra bilan (10 l suvga 40-50 g hisobida) oziqlantiriladi.

Salat barg 7-10 ta haqiqiy (chin) barg chiqarganda, bir yoki ikki marta: birinchi marta yaxshi o'sgan barglari, ikkinchi marta qolgan hamma barglari yig'ishtirib olinadi. Salatbarg zichlovchi sifatida ekilganda hosildorligi 0,8 - 0,9 kg/m², sof holda ekilganda 2-2,5 kg/m² ni tashkil etadi

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Alborishvili CH.A. Izmenchivost xozyaystvo-biologicheskix osobennostey salata i koriandra v zavisimosti ot srokov seva. // Tr. Po prikl. Bot. Bot., gen. I seleksii. T.45. B.I.1971.-C.216-227.
2. Alborishvili CH.A. Perspektivniye sorta listovix zelennix ovoshnix Kultur. //Byull.VIR. Vyu141-L., 1984.-S. 53-56
3. Alpatyev A.V. Ocheredniye zadachi v oblasti seleksii i semenovodstva Ovoshnix kultur. //Sel. i sem-vo kart., ovoshn. k-r i vinograda.-m.,-C. 90-92
4. Alpatyev A.V. Genetko-fiziologicheskiy metod v seleksii ovoshnix kultur. //Dokl.VASNIXL. 1980.-N7. –S. 3.5.
5. Alsmik P.I. Seleksiya kartofelya v belorussii. -Minsk: Urojay, 1979. - S. 127.
6. Adrishenko V.K. Primak A.P., Bakulina V.A. fenotipicheskaya izmenchivost kachestva ovoshey po ximicheskim pokazatelyam i kachestvo ovoshnix i baxchevix kultur. –M: Kolos, 1981, -S. 109-120.